

LUNDS
UNIVERSITET

2018-04-30

Pam Fredman
Styr- och resursutredningen (STRUT)

Inspel till STRUT:s modellförslag

I följande inspel presenteras först några större och mer övergripande utmaningar som finns i sektorn. Tonvikten ligger i denna del på underfinansiering av framför allt utbildningen. Den andra delen av inspelet är kopplade till utredningens olika modellförslag. Detta inspel ska inte ses som Lunds universitets slutliga ståndpunkter. Inspelet är i första hand en del av ett pågående samtal med utredningen. I takt med att utredningen preciserar sina förslag kan universitetets synpunkter komma att förändras. Lunds universitet vill inledningsvis särskilt berömma utredningen för dess öppna arbetssätt.

Övergripande problem

Det övergripande målet – hög kvalitet i utbildning och forskning – behöver vara det som avgör hur statens styrning utformas och hur ett nytt resursfördelningssystem ska se ut. Grundläggande utgångspunkter behöver vara hög grad av autonomi och minskad detaljstyrning samt ett system som är hållbart över tid, robust, transparent och förutsägbart. Ett nytt styr- och resurstilldelningssystem behöver också ge rimliga ekonomiska grundförutsättningar.

Lösningen på flera av de övergripande problemen kräver ökad finansiering eller ett minskat uppdrag. Detta krockar med utredningens direktiv. Om utredningen upplever sig förhindrad att presentera lösningsförslag som innebär just ökade kostnader eller minskat uppdrag behöver utredningen ändå lyfta och problematisera dessa områden. Om detta inte görs riskerar utredningen att lämna ett betänkande som inte ger en korrekt och rättvis bild och till att universitet och högskolor får rimliga förutsättningar. Detta riskerar i sin tur leda till bristande kvalitet vid lärosätena såväl som betydande skada för samhället i stort.

Urgörningen (plo och produktivitetsavdrag)

En ny princip för pris- och löneomräkning (PLO) av myndigheternas anslag infördes inför budgetåret 1993/94. Redan året därpå införs principen med produktivitetsavdrag vid beräkning av myndigheters PLO. I Finansplanen i budgetpropositionen för budgetåret 1994/95 infördes genom produktivitetsavdraget en form av besparing på universitet och högskolor som nu funnits i snart 25 år. För en besparing blir det om myndigheterna inte kan öka produktiviteten varje år, vilket är både svårt och kontraproduktivt i den typ av verksamhet som bedrivs inom universitet och högskolor.

Som jämförelse kan nämnas att utbildningsverksamheten inom yrkeshögskolan som finansieras under anslaget *Statligt stöd till vuxenutbildning* räknas om med ett specialindex som heter *Skolindex* och där produktivitetsavdraget inte tillämpas. I genomsnitt har skolindex legat 0,9 procentenheter högre än den PLO som tillämpas för universitet och högskolor. Produktivitetskravet innebär därmed att varje lärosäte förlorar närmare 1 procent årligen i utebliven uppräknings.

Samtidigt som urgröningseffekterna blivit allt mer kännbara inom utbildningen har universitetet upplevt en unikt kraftfull ekonomisk expansion. Sektorn som helhet, såväl som Lunds universitet, har stadigt ökat sitt myndighetskapital. Paradoxen är att universitetet ständigt växer ekonomiskt men samtidigt upplever en allt större svårighet att uppnå sina egna såväl som regeringens mål. Denna paradox har sin rot i att sektorn fått allt fler uppdrag, urgröpta resurser, ökad och ryckig detaljstyrning samt en minskad rådgivning över den egna verksamheten. Sektorns myndighetskapital är därmed inte ett resultat av överfinansiering utan ett symptom på stressade verksamheter.

Utbildning och forskning måste hela tiden ges utrymme att utvecklas. Både utbildningen såväl som forskningen speglar samhällets behov men är även en pådrivande faktor som hela tiden måste ligga i framkant. Den utbildning som bedrivs idag inom t.ex. juridik-, ekonomi- och ingenjörsutbildningar är annorlunda och mer krävande än vad den var för 10-20 år sedan. En viktig grund för ett nytt resurstilldelningssystem är att rådande produktivitetsavdrag tas bort. Utredningen behöver lämna förslag som leder till att universitet och högskolor får samma undantag som Skolindexet.

Låg ersättning till den högre utbildningen

Kraven från statsmakten såväl som från det omgivande samhället har ökat och blivit allt fler och allt mer komplexa. Det är i det långa loppet omöjligt att genom effektivitetsåtgärder klara av att hålla upp samma utbildningskvalitet, sköta fler uppdrag och samtidigt kunna hävda sig i en ökad konkurrens på en global utbildningsmarknad. Ska allt göras inom samma krympande budgetramar innebär det i praktiken mindre kontakttid mellan lärare och studenter. Samtidigt är den enskilt viktigaste faktorn för att kunna bedriva högkvalitativ och forskningsanknuten högre utbildning just att studenterna får tillräckligt mycket tid med sina lärare. Inom flera utbildningsområden är kontakttiden oacceptabelt låg.

Det har blivit allt mer utmanande och resurskrävande att kunna erbjuda adekvat hjälp till alla studenter för att de ska kunna genomföra och slutföra sina utbildningar. Kopplat till detta är de allt större problemen med att kunna överbrygga och fylla igen de kunskapsluckor som finns hos många nya studenter med en bristfällig kunskapsunderbyggnad från grundskolan och gymnasiet. Därtill ökar behovet av att kunna hjälpa och utbilda en ökad andel personer med olika typer av utländska utbildningar. Den ökade digitaliseringen i utbildningarna är kvalitetsdrivande men också

kostnadskrävande. Vi står inför ett behov att väsentligt höja vår internationalisering inom våra utbildningar. Allt detta är givetvis kostnadsdrivande.

Lunds universitet erhåller i genomsnitt 73 500 kr per helårsstudent och närmare hälften av lärosätets studenter får ersättning enligt HSTJ-prislappen med drygt 50 tkr per år för en helårsstudent och en helårsprestation. Detta kan jämföras med gymnasieskolan och Yrkeshögskolan. Gymnasieskolan hade 2016 cirka 340 000 elever och en genomsnittlig per capita-ersättning med 120 500 kr. Yrkeshögskolan hade 2016 cirka 27 000 helårsstuderande med en genomsnittlig per capita-ersättning med 63 800 kr. Utredningen behöver ge en samlad bild över hur staten finansierar utbildning inom olika sektorer. Finansieringen av den högre utbildningen behöver därutöver även sättas in i ett än större sammanhang då universitet- och högskoleutbildning agerar på en internationell marknad. Den svenska högre utbildningen måste vara konkurrenskraftig i förhållande till jämförbara länder.

Den högre utbildningen lägger grunden för samhällets kompetensnivå. Studenterna behöver få högkvalitativ ämneskompetens och generiska färdigheter, såväl som förmågan till självständigt och kritiskt tänkande. Att universitet och högskolor får adekvat ersättning för uppdraget att bedriva högre utbildning är grundläggande för hela samhället. Ersättningsnivån behöver utgå ifrån att svensk högre utbildning ska kunna möta studenternas, samhällets och arbetsmarknadens behov och vara internationellt konkurrenskraftig. Universitetet kan inte nog understryka vikten av att utredningen lyfter och problematiserar denna fråga.

Samverkan

För universitet och högskolor har olika former av samverkan med externa parter och organisationer alltid varit en självklar och naturlig del av verksamheten. Samverkan spänner över ett mycket brett fält och inkluderar allt från samarbete med sjukvården, sociala myndigheter, skolor och konstinrättningar till stöd till framtagandet av patent, uppstartsföretag och entreprenörsutbildningar. Samverkan måste ses som en bred uppgift som består av många olika delar inom både utbildning och forskning. Att endast premiera och lyfta fram vissa delar av samverkan riskerar att skada andra viktiga och betydelsefulla delar av lärosätets samverkansarbete.

Lunds universitets svarade på VINNOVA:s rapport *Metoder och kriterier för bedömning av prestation och kvalitet i lärosätets samverkan med omgivande samhälle*. I universitetets yttrande framgår att något så komplext som samverkan med omgivande samhället inte lämpar sig för utvärdering med hjälp av indikatorer. Om samverkan ska mätas måste det vara genom att visa effekten av samverkan. Om inte samhällspåverkan och genomslag (impact) kan visas upp är utvärdering av samverkan i bästa fall verkningslös, i värsta fall kontraproduktiv. LERU (League of European Research Universities), där LU ingår, har producerat en rapport¹ som tar upp dessa frågor. I rapporten ges rekommendationer om hur bland andra regeringar och finansörer kan arbeta med forskningens genomslag i samhället. Universitetet uppmanar utredningen att beakta dessa rekommendationer, då samverkan måste ses i en internationell kontext. Vid granskning av genomslag av samverkan behöver även utbildningen inbegripas.

Inom forskningen blir det allt vanligare att olika samarbeten sker inom ramen för bolag,

¹ Productive interactions: societal impact of academic research in the knowledge society, LERU position paper March 2017
[http://www.leru.org/files/general/LERU Position Paper Societal Impact.pdf](http://www.leru.org/files/general/LERU%20Position%20Paper%20Societal%20Impact.pdf)

föreningar eller andra associationsformer. Särskilt inom EU utvecklas nya samarbetsformer vilket KIC:arna är ett tydligt exempel på. Ett svenskt lärosäte som är en myndighet har svårigheter att ingå avtal och bidra med ekonomiska resurser till denna typ av samarbeten. Det leder till en begränsning i möjligheten att samverka med andra svenska eller utländska lärosäten, bolag eller organisationer. Detta hämmar samverkan. Det hämmar även uppdraget att verka för att forskningsresultat tillkomna vid universitetet kommer till nytta. Utredningen behöver lämna förslag som leder till att lärosäten ges en större möjlighet att skriva avtal och bidra med ekonomiska medel till samarbeten och projekt som stärker den egna verksamheten.

Ökad autonomi

Universitetet är inte ensamt om att efterlysa ökad handlingsfrihet. Regeringen har även arbetat med att på olika sätt öka autonomi för de universitet och högskolor som är statliga myndigheter. Skäl som regeringen tidigare anfört är att ökad handlingsfrihet kan åstadkomma högre kvalitet i verksamheten och inte minst främja samverkan och konkurrenskraft i vår allt mer globaliserade och föränderliga värld. Denna utgångspunkt och inställning delar universitetet och ser den som en självklar bas för utredningens förslag.

En grundläggande uppgift för universitetet och högskolor är att vara självständiga och kritiskt granskande krafter i samhället. En viktig del i detta är att kritiskt granska regeringsmakten och statsapparaten, något som kräver både mod och möjlighet att agera självständigt utan risk för repressalier. Ökad autonomi får därmed inte bara handla om ekonomi och organisation utan också om akademisk frihet. Utredningens förslag behöver ha som mål att ytterligare stärka denna frihet.

Ett påtagligt sätt att öka lärosätenas autonomi är att möjliggöra för lärosätena att själva kunna råda över sina lokaler. Att kunna ta emot fastigheter genom gåva eller testamente bör möjliggöras. Rätten att själva kunna avgöra längden på hyresavtal bör ligga hos lärosätena. En helt central fråga är universitetens och högskolornas förhållande till Akademiska Hus. Utredningen bör föreslå att regeringen i särskild ordning utreder Akademiska Hus roll, uppgift och avkastningskrav.

Att kunna skriva avtal, äga lokaler och aktivt kunna delta och driva samverkan kräver betydande avsteg från rådande regelverk för statliga förvaltningsmyndigheter. Utredningen bör överväga att föreslå att regeringen tillsätter en utredning som granskar hur lärosätena kan ges möjlighet att bli en annan form av offentligrettslig organisation. En sådan utredning bör då hämta inspiration i våra grannländer Danmark och Finland

Modellförslagen

Utredningen har lämnat ett antal s.k. modellförslag. I följande avsnitt resonerar universitetet på förslagen. Då dessa förslag har en relativt hög abstraktionsnivå och innehåller få detaljer är flera av inspelen från universitetet också av mer övergripande karaktär. Flera av inspelen ska därmed snarare ses som vägvisare än som slutliga lösningsförslag.

En sammanhållen högskoleproposition vart fjärde år

Rådande system med de forskningspolitiska propositionerna har till övervägande del varit funktionell och lett till ökad förutsägbarhet. En högskoleproposition som kommer vart fjärde år kan ge en ytterligare ökad stabilitet och långsiktighet. En högskolepropositions styrka kan bli att sammanlänka olika frågor och hitta synergieffekter. Inför de senaste

forskningspolitiska propositionerna har lärosätena fått i uppdrag att inkomma med olika former av underlag. Det arbetssättet bör även gälla inför en högskoleproposition. Inför högskolepropositionerna är det viktigt och grundläggande att det finns en sammanhållen dialog, både för att balansera den politiska styrningen och för att ge underlag till planerade satsningar. Önskar regeringen t.ex. att satsa på vårdutbildningar och miljöforskning eller göra särskilda excellenssatsningar behöver dessa förankras enskilt såväl som kollektivt med berörda lärosäten.

Utredningen föreslår att en intermediär skapas inom högskolesystemet. En intermediär bör inte vara en ny myndighet, för att undvika ytterligare fragmentering av sektorn. En sådan analysverksamhet behöver ha kompetens som kan ge tydligt och välförankrat bakgrundsmaterial till både högskolepropositionerna och de återkommande dialogerna mellan departement och lärosäte. Ska denna funktion få legitimitet är det grundläggande att den är oberoende, att lärosätena har ett naturligt och fullgott inflytande och att funktionen inte blir en förlängning av regeringens styrning och kontroll. Om en sådan funktion skapas är det även viktigt att studenterna ingår och får inflytande.

Lärosätena åläggs allt fler återrapporteringskrav, ålägganden och utvärderingar. De betydande resurser som används för dessa olika krav och förfrågningar bör kunna reduceras genom en förbättrad samordning. En intermediärfunktion bör därmed även få i uppdrag att tillförsäkra att olika typer av ålagda återrapporteringskrav, förfrågningar, uppföljningar och utvärderingar harmoniseras, samordnas och bedrivs effektivt.

Fyraåriga överenskommelser mellan lärosäten och regering

Överenskommelser kan ge regeringsmakten ett instrument för ökad statlig styrning. Samtidigt kan denna typ av överenskommelser ge ökad stabilitet och långsiktighet. Den oväntade omfördelning av forskningsanslag från de större universiteten till mindre lärosäten som genomfördes i budgetpropositionen för 2016 visade att vad som anges i en forskningspolitisk proposition kan ändras. Dessa överenskommelser bör i huvudsak vara centrerade kring hur högskolepropositionen ska operationaliseras och hur uppdrag och medel ska fördelas till respektive lärosäten. De kan även användas som stödjande instrument för samarbeten mellan lärosäten, både regionalt och nationellt. Ur ett lärosätetsperspektiv är dock fyra år ofta en relativt kort tid. Även om överenskommelser görs vart fjärde år behöver de förhålla sig till och bygga på en längre tidshorisont.

En av Sveriges största styrkor är att det finns breda, fullskaliga och stora lärosäten med hög kompetens. Genom dessa möjliggörs och underlättas att Sverige kan ta ett helhetsgrepp om de stora samhällsutmaningarna. Om denna bredd undermineras genom ensidig betoning av ämnesinriktad specialisering skadas detta viktiga instrument att nå globala mål. Bredd behöver även ses som en profilerings och kunna stimuleras i det nya systemet. Utredningen behöver därför i profileringsdiskussionen även lyfta in bredduniversitetens speciella förutsättningar och roll.

Styrning för kompetensförsörjning

Universitetet instämmer i att det även framöver bör vara studenternas efterfrågan samt samhällets och arbetsgivarnas behov som i huvudsak ska styra utbildningsutbudet. Det är samhällets långsiktiga behov som behöver vara i centrum. Universitetet menar även att det inte finns något dimensioneringsproblem i dagens högskolesystem som löses genom ökad politisk detaljstyrning av utbildningsutbudet. Det finns dock problem kopplade till de s.k. bristyrken, inte minst för vård- och lärarutbildningar. Dessa problem avspeglar djupare samhällsproblem som lärosäten inte kan lösa själva.

En allt viktigare fråga är behovet av livslångt lärande. En undersökning från Höskoleverket (2012:2 R) visar att många av de som har studerat vid en högskola återkommer till högre studier under sin yrkesperiod. Det tyder på att delar av det reguljära utbildningsutbudet används för återkommande utbildning redan idag. För de vidareutbildningar som är mer specifikt anpassade för kompetensutveckling inom ramen för en persons arbete är kungsvägen uppdragsutbildning. Det kräver dock att arbetsgivarna blir bättre på att beställa och köpa uppdragsutbildning och att lärosätena blir än bättre på att skapa kontaktytor.

Fristående kurser är ett bra exempel på vad högskolan kan erbjuda för kompetensutveckling i det livslånga lärandet. Fristående kurser har generellt sett en lägre genomströmning, vilket betyder att lärosäten ofta förlorar pengar på dem i rådande resurstilldelningssystem. Ur individens eller arbetsgivarens perspektiv behöver en låg genomströmning dock inte vara något dåligt eftersom syftet kan vara något annat än att ta samtliga poäng. Det ökade behovet av livslångt lärande löses därmed bäst genom ändringar av rådande tilldelningssystem, med mindre fokus på prestation, samt ökat fokus på uppdragsutbildning.

Ett samlat anslag för utbildning och forskning

Universitetet instämmer i utredningens förslag att rådande uppdelning mellan utbildning och forskning bör förändras. Lärosätena bör i ökad utsträckning stå fria att nyttja statsanslagen utan den strikta uppdelning som idag råder. De vattentäta skotten mellan anslagen motsvarar inte hur verksamheten bedrivs i praktiken. Detta försvårar inte minst arbetet med att i ökad utsträckning sammanlänka forskningen och utbildningen samt uppgiften att samverka. Även lärarprofessionen riskerar att urholkas då detta system i praktiken försvårar för att professorer används i grundutbildningen. Lärosätena skulle även behöva ägna betydligt mindre kraft åt en artificiell uppdelning av kostnader, vilket skulle leda till mindre byråkrati och ett effektivare utnyttjande av statsanslagen.

Samtidigt vill universitetet understryka att ett sammanhållet anslag aldrig får leda till att medel till forskning används för att kompensera för allt för låg finansiering av utbildningsuppdraget, eller vice versa. Både utbildning och forskning måste få rimliga ekonomiska förutsättningar för att kunna bedriva sin verksamhet med god och internationellt konkurrenskraftig kvalitet. Det kan därmed övervägas att under en tid fortsätta att dela upp medlen i två anslag, men tillåta att medel får flyttas mellan anslagen – ett s.k. flexibelt anslag. Denna ordning kan då gälla under en tid då finansieringen till grundutbildningen byggs upp till en mer rimlig nivå då ett samlat anslag för utbildning och forskning kan införas.

Beräkningsgrunder, utbildning

Enligt modellförslaget ska anslaget till utbildning delas upp i en rörlig del och en fast del. I modellförslaget föreslås även att ansvaret för att prissätta och fördela resurser mellan olika utbildningsområden hamnar helt och hållet på lärosätena och att dagens prislappssystem därmed tas bort. Universitetet ställer sig tveksam till bägge dessa förslag.

Utredningen har, utöver vad som beskrivits i modellförslaget, även framfört en tanke att skapa två olika finansierings- och återrapporteringsmodeller – ett för s.k. bristyrken (just nu vård och lärarutbildning) och ett spår för resten av utbildningarna. Genom att göra så kan utbildningar kopplade till bristyrken få en annan logik i resurstilldelningssystemet. Universitetet menar att en sådan modell kan leda till en bättre anpassning till de särskilda problem som finns för de utbildningar som är kopplade till s.k. bristyrken. Det skulle även

minska risken att den politiska frustration som ofta är kopplad till dessa utbildningar inte riktas mot lärosätenas övriga utbildningsverksamhet.

Utbildningarna i detta specialspår kan styras genom att antalet önskade examina definieras av regeringen och en ersättning räknas fram för respektive lärosäte. För att lärosätena ska kunna klara av detta ekonomiskt behöver det ske en årlig tilldelning. Tilldelningen kan förslagsvis räknas ut utifrån utbildningens längd, antalet HÅS och förväntad genomströmning. Vart fjärde år (i samband med överenskommelserna) stäms det av om examensmålen och ersättningen ska ligga kvar eller förändras. Återbetalning bör inte bli aktuellt i normalfallet (om det inte föreligger uppenbar misskötsel) även om antalet stipulerade examina inte nås. Vad som kan ske är att examensmålet och ersättningen istället sänks under den nya perioden.

Hur ska då resterande utbildningar styras och ersättas? Utredningens grundtanke har varit att tilldela en fast del och en rörlig del. Den fasta delen blir en bas som inte kopplas till prestation och den rörliga delen kopplas till utbildningsvolym genom helårsstudenter (HÅS). Utredningen har även vid muntlig presentation funderat på att eventuellt koppla in examina i den rörliga delen. Universitetet menar att ett tilldelningssystem bör vara så enkelt, och innehålla så få olika variabler, som möjligt. Att eventuellt lägga in en faktor som styr/följer upp examina riskerar att bli komplicerat. Det riskerar också att skada rådande system som bygger på kurser och allt för hårt driva på en ökad programifiering, vilket i sin tur kan skada lärosätenas förmåga att bidra till det livslånga lärandet.

Universitetet menar vidare att det finns risker och möjliga problem med att använda både en bas och en rörlig del. Det kan dels finnas en risk att regeringen kan använda en bas till att öka ofinansierad politisk styrning - som t.ex. ökat ansvar för breddat deltagande, kvalitetssäkring och ökad internationalisering. Det kan även uppstå problem vid lärosätets egen resursfördelning. Om en bas fördelas vidare till verksamheten inom ett lärosäte uppstår frågan hur denna ska följas upp och återrapporteras. Samma grundproblem uppstår när lärosätena ska återrapportera till regeringen hur medlen använts. Det är därmed troligt att en bas i praktiken mest skulle leda till förvirring, försvagad intern styrning vid lärosätena och en ökad administration för institutioner och ämnesföreträdare.

Ett möjligt alternativ är att lärosätena får ersättning utifrån antal HÅS. Ett lärosäte får då ett anslag och i uppdrag att redovisa x antal HÅS. I praktiken kan detta vara lika många HÅS som året innan, om inte nysatsningar eller neddragningar skett. Nuvarande system med sparade prestationer bör behållas. Lärosätet kan fördela vidare dessa medel på samma sätt som idag och verksamheterna redovisar sina HÅS uppåt. Om ett lärosäte inte uppnår stipulerade HÅS kan återbetalning bli aktuellt såväl som ett minskat framtida uppdrag. En normaltrappa kan skapas för återbetalning. I denna trappa kan det byggas in dämpningseffekter för att komma bort från de skadliga effekter som "det raka ackordet" lett till i dagens system.

I modellförslaget utgår utredningen ifrån att dagens ersättningsbelopp (prislappsystemet) bör avvecklas och ansvaret för hur resurserna ska fördelas läggs på de enskilda lärosätena. Dagens prislappssystem är hårt kritiserat, den kritiken handlar främst om att nivåerna är för låga och inte speglar dagens utbildningssituation. Någon form av prislappssystem behövs för lärosätena i deras egna interna resurstilldelnings- och uppföljningssystem. Någon form av prislappslogik behöver även finnas vid förhandlingar med regeringen. I ett likriktat system som i Sverige, där nästan alla lärosäten är statliga myndigheter och ska uppfylla samma lag och examensmål, kan det därför finnas fördelar med ett nationellt jämförbart system.

Utan gemensamma riktmärken för ersättning riskerar det att leda till att ersättningsnivåerna kan bli allt för olika för samma typ av utbildning vid olika lärosäten. Det kan påverka kvaliteten mellan en och samma utbildning från lärosäte till lärosäte och hämma studenters rörlighet. Det riskerar även att skapa spänningar och problem för lärosäten med flera fakulteter. Utredningen bör därmed i närtid behålla det nationella prislappssystemet. I takt med att ersättningen höjs till grundutbildningen kan ett nytt mer flexibelt system införas.

Utredningen föreslår att med ett utökat utbildningsuppdrag även bör medfölja ett höjt basanslag för forskning. Detta är rimligt både utifrån önskan att öka sammanflätningen mellan utbildning och forskning och att minska beroendet av externa bidrag. Detta får dock inte leda till att lärosäten med stor utbildningsvolym får ökade forskningsanslag på bekostnad av expansion vid de forskningstunga universiteten. En sådan utveckling skulle allvarligt skada både Sverige som forskningsnation och forskningsintensiva företags möjlighet att etableras sig och expandera inom landet.

Om resurserna ska frysas vid en given tidpunkt, innan det nya resurstilldelningssystemet drar igång, och lärosätena får ett grunduppdrag att leverera lika många studenter som tidigare, innebär detta att olika typer av lärosäten får olika förutsättningar att utveckla sin utbildning. Skulle en sådan "frysning" genomföras skulle flerfakultetslärosäten missgynnas i förhållande till enfakultetslärosäten. Detta skulle i sin tur ytterligare riskera understödja utvecklingen att utbildningar med historiskt svag ersättning läggs ned, då omfördelning i praktiken inte är möjlig utan att skada kvaliteten inom andra områden. En minskad mångfald inom högre utbildning skulle på sikt skada Sveriges konkurrenskraft och minska landets möjlighet att möta flera av de större samhällsutmaningarna.

Beräkningsgrunder, forskning

Det senaste decenniet har tillväxten av den externa finansieringen av forskningen ökat. Den har nått sådan proportion att det skadar universitetets möjligheter att göra egna strategiska val, bedriva grundforskning samt skapa attraktiva karriärvägar för yngre forskare. Sverige tappar nu i konkurrenskraft inom forskningen i förhållande till många andra jämförbara länder. Universitetet understödjer med kraft utredningens bedömning att basfinansieringen behöver öka.

Det stora och växande beroendet av externa bidrag är bekymmersamt av flera skäl. Externa bidrag kräver ofta omfattande medfinansiering från lärosätenas basanslag. Detta gör att lärosätenas resurser knyts upp till de miljöer som attraherar mest externa medel och att det i vissa fall finns svårigheter att ta emot stora anslag, eftersom resurserna för medfinansiering är uttömda. Externa finansiärer har sammantaget ett oproportionerligt stort inflytande och åstadkommer förändringar som får stora konsekvenser för lärosätenas verksamhet. Det hämmar därmed lärosätenas egna strategiska ansvar och planering. Dagens fragmentiserade finansieringssituation leder till att universiteten i ökad utsträckning riskerar att bli forskningshotell utan en övergripande strategisk styrning. Utredningen behöver därmed lämna förslag som leder till en bättre sammanhållen forskningspolitik som ökar lärosätenas möjlighet att kunna styra och planera forskning och forskarutbildning.

Den förda forskningspolitiken har lett till att vissa områden och discipliner har kunnat expandera och utvecklas mer än andra. Att Sverige t.ex. har satsat på områden inom medicin och teknik har varit bra, viktigt och framgångsrikt, men alla discipliner behöver samtidigt acceptabla förutsättningar. Åtskilliga av de stora samhällsutmaningar vi står

inför kräver ett aktivt deltagande från flera olika discipliner. Det är även viktigt att forskningen som är kopplad till de s.k. bristyrkena ökar. I det arbetet behöver både råden och lärosätena själva tillskapa en bättre balans.

Universitetet instämmer i utredningens konstaterande att lärosätenas stora medfinansiering av nationell och internationell forskningsinfrastruktur är bekymmersam. Universitetet menar att det framför allt är viktigt att det finns ett långsiktigt nationellt ansvar för de stora och tunga forskningsanläggningarna som är av nationell och internationell betydelse. Regeringen behöver ta ett aktivt ansvar för finansieringen tillsammans med berörda råd och lärosäten. För MAX IV, där hälften av användarna kommer från annat land, finns ett särskilt problem där ägandeskapet och risken ligger på Lunds universitet medan rådigheten och besluten till vissa delar ligger på andra parter. Utredningen bör följa VR:s arbete med att granska styrformen för MAX IV.